

Бабаєва Ірина Олексіївна

аспірантка кафедри управління персоналом та підприємництва
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7245-9297>
e-mail: [lmeneg98@ukr.net](mailto:imeneg98@ukr.net)

ЗМІНА АКЦЕНТІВ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. У науковому дослідженні висвітлено сучасний стан ринку праці в сільській місцевості України, а саме: наявність високого рівня безробіття, істотної територіальної диференціації, розбалансованості між вільними робочими місцями та необхідним рівнем кваліфікації працівників тощо.

Вказано на роль розширення спектру впливу економіки знань на сільський розвиток та змінам у сільській місцевості, що спричинюються такими новітніми технологічними рішеннями, як: використання телекомунікацій, біотехнологій та мережі Інтернет.

Обґрунтовано, що поступова технологізація суспільного виробництва на основі використання інноваційних технологій сприяє створенню робочих місць нової якості, зростанню попиту на кваліфікованих фахівців-універсалів, здатних до підприємницької та управлінської діяльності.

Доведено, що проблема розвитку українських сіл криється не стільки в недостатній кількості джерел доходів, а у відсутності підприємницького духу, оптимізму, ініціативності, низькій мотивації, недостатній поінформованості сільського населення про наявні можливості та території для їх виконання, недостатній рівень кваліфікації тощо.

Окреслено пріоритетні напрями підтримки зайнятості у сільській місцевості в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення, що полягають у наступному: підтримка розвитку інфраструктурних об'єктів та нових видів діяльності на селі; створення умов для безперервного навчання та розвитку людського потенціалу села на основі розкриття інтелектуальних, творчих і підприємницьких здібностей сільських мешканців; формування інвестиційної привабливості сіл через вкладання коштів у пріоритетні види економічної діяльності, які відповідають освітньо-кваліфікаційному рівню сільського населення; створення нових робочих місць у нових альтернативних секторах сільської економіки; створення для мешканців сільської місцевості доступної системи формування цифрових компетенцій і професійної підготовки (у цифровій сфері) з одночасним розповсюдженням роботи бізнес-інкубаторів (у цифровій сфері) на сільські територіальні громади і населення сільської місцевості.

© Бабаєва І. О., 2023

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Ключові слова: публічна політика зайнятості, зайнятість населення, професії майбутнього, цифрові професії, цифрові навички.

Як цитувати: Бабаєва І. О. Зміна акцентів публічної політики забезпечення зайнятості в сільській місцевості України в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення. *Теорія та практика державного управління*. 2023. Вип. 2 (77). С. 131–154. <https://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-2-08>

Постановка проблеми у загальному вигляді. Численні виклики сьогодення щодо перебігу та регулювання процесів суспільного життя потребують перегляду змісту та механізмів реалізації публічних політик на різних рівнях та майже у всіх сферах. Пріоритети та акценти публічної політики зайнятості, зокрема, у сільській місцевості, вже не відповідають умовам і ситуації, що змінилася.

Учені Ю. Білявська та В. Варава наголошують, що сьогодні зростає необхідність у максимально раціональному застосуванні робочої сили та забезпеченні сприятливого рівня адаптивності працездатного населення до змін на ринку праці через значний вплив працездатного населення з ринку праці, зокрема до лав Збройних сил України, сил територіальної оборони, волонтерських організацій, за кордон тощо [1, с. 36].

Дослідники А. Бараш та І. Петрова виділяють визначальним фактором сьогоденної зміни ринку праці саме цифрові чинники та цифрову глобалізацію комунікацій та економічних відносин. Найближчим часом перехід України від традиційної економіки до цифрової, безперечно, буде зумовлений світовою тенденцією до глобалізації суспільства, розвитком інноваційних технологій, необхідністю функціонувати в нестійких умовах пандемії, воєнного конфлікту та невизначеності [28, с. 27].

Дослідник О. Боков у своїй дисертаційній роботі слушно зазначає, що через вплив глобального інформаційного простору для України важливим завданням є побудова сучасної моделі формування та реалізації державної політики зайнятості, яка має бути спрямована на ефективне використання трудового потенціалу країни відповідно до потреб інноваційного розвитку економіки та враховувати найкращі світові практики діяльності органів публічного управління. Успішність соціально-економічних реформ, зростання рівня та якості життя населення безпосередньо залежать від ефективності і зкоординованості діяльності органів публічного управління в напрямі підвищення результативності державної політики зайнятості в Україні [2, с. 1].

Дослідники Н. Патики та Ю. Пасічник наголошують, що через наслідки військового стану та військових дій значно загострилася проблема забезпечення зайнятості та стабільності доходів саме населення сільської місцевості [32, с. 37].

Більшість дослідників однастайні у тому, що у світі з початком Ковід-19, а в Україні з початком повномасштабних військових дій з лютого 2022 року, кардинально змінилися умови і форми трудової діяльності, умови та стан ринку праці, намітилися нові тенденції розвитку професійних характеристик працівників та почали змінюватися потреби роботодавців щодо якості робочої сили та ін.

У цих умовах пріоритети та акценти публічної політики зайнятості населення в Україні вже не відповідають тим змінам, що активно і динамічно відбуваються в об'єкті управління. Сучасна державна політика зайнятості більшою мірою може відповідати таким умовам, коли має місце помірний економічний розвиток, модернізація виробничих та інших сфер економіки, здійснюється загальна політика лібералізації економічної діяльності та економічних відносин. Сьогодні ж нагальною є потреба у активній антикризовій політиці в економіці в цілому, і в сфері зайнятості також. Середньострокова перспектива потребуватиме вчасного реагування на процеси цифрової трансформації економічних відносин, особливо в умовах економічної глобалізації та процесів євроінтеграції.

Слід відмітити, що вже сьогодні має місце розрив між потенціалом тих інструментів публічного впливу в сфері зайнятості, що практично реалізуються або декларуються, і потребами і об'єкта управління, який кардинально змінюється. Якщо не здійснити коригування акцентів, пріоритетів та інструментів публічного управління зайнятістю населення, то цей розрив поглиблюватиметься та буде спричинювати неефективність і низьку результативність державної політики зайнятості населення країни.

Вимушені міграційні процеси в межах країни, руйнування інфраструктури та житлового фонду багатьох міст України, релокація підприємств і організацій та інші фактори вимагають більше уваги приділяти питанням удосконалення публічної політики забезпечення зайнятості населення сільської місцевості в умовах реалізації антикризового публічного управління та закладення підвалин успішного повоєнного відновлення, що дозволить збалансувати територіальний розподіл населення, зменшити розриви доходів, рівня і якості життя населення в сільській місцевості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зайнятості та безробіття в сільській місцевості вже тривалий час є актуальними і злободенними, що відбивається у наукових публікаціях багатьох учених.

Дослідженням питань, пов'язаних з ринком праці в кризових умовах, проблемами зайнятості населення в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення займалися такі вітчизняні учені, як: Ю. Білявська, О. С. Боков, В. Варава, О. Є Войтик, О. Є. Галан, О. О. Герасименко, А. М. Колот, М. О. Лісниченко, Т. С. Луньова, Н. Г. Мазій, А. С. Митрофанова, Д. Д. Плинокос, Т. В. Уманець, Л. С. Шаталова, А. С. Шевченко, І. О. Штундер.

Різнопланові аспекти розвитку сільської місцевості України та, зокрема, питання зайнятості населення в ній, висвітлені у працях провідних українських учених: О. С. Бойка, О. А. Бялковської, О. Г. Булавки, Д. Богині, Т. В. Гоголь, О. Грішньої, І. Дегтярьової, О. Є. Зарічука, Р. Корінця, Г. О. Краєвської, В. Г. Кудлай, Е. Лібанової, Ю. О. Лупенка, М. Й. Маліка, Ю. Маршавіна, В. П. Нагірної, Н. Патики, Ю. Пасічника, Л. Г. Руденко, В. П. Рябокonia, О. Сікори, Д. Г. Федус, та ін.

Метою статті є обґрунтування зміни акцентів публічної політики забезпечення зайнятості в сільській місцевості України в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення.

Основні результати дослідження. У публікації Ю. Лупенка, М. Маліка, О. Булавка та ін. «Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року» відзначається, що здатність людини до праці формується під впливом основного виміру її буття – соціально-економічним благополуччям, яке відбувається через зайнятість у виробництві та оплату праці [25, с. 16]. Проте, питання оплати праці і економічного благополуччя не завжди є визначальним чинником і мотиватором для прийняття рішення про початок, зміну чи посилення трудової діяльності людини, особливо в умовах досягнення певного (більшою мірою психологічного) рівня і якості життя. Відтак, як слушно зазначає О. Пищуліна, багато людей сприймають роботу як діяльність чи активність, що надає значимість їх життю. Дослідниця відзначає, що якщо лишити людину трудової зайнятості і запропонувати натомість базовий безумовний дохід, результат може бути неоднозначний і багато людей можуть втратити відчуття сенсу свого життя [19, с. 8].

До цього слід додати, що у випадку мотивування до трудової діяльності виключно або переважно рівнем оплати праці – в перспективних галузях чи сферах економіки починає поширюватися непрофесіоналізм, пристосовництво та імітація праці працівників, які за своїми професійними, фізичними та психоемоційними можливостями неспроможні успішно і продуктивно працювати на цих посадах (чи робочих місцях). У цьому контексті не можна широко використовувати механістичний підхід щодо автоматизованого або формального визначення здатності конкретної людини (зокрема, фізичної, психологічної та професійно-компетентної) до здійснення професійної діяльності на конкретному робочому місці, бо це може призвести до обмеження вільного вибору людиною сфер своєї життєдіяльності та викривлення сутності людського буття. Відтак, постає питання правильного визначення основної мотивації для трудової діяльності людини у поєднанні з усвідомленням нею власного трудового призначення, трудових здібностей, талантів та здобутків.

Зміна підходів у мотивації до праці найбільш ефективно може бути здійснена шляхом поєднання концепції безумовного гарантованого доходу з концепцією праці за покликанням. У цьому контексті механізм реалізації такого підходу передбачає надання гарантованого доходу тим особам, які працюють за покликанням і мають оплату праці нижче за середній рівень в економіці, тоді до низької заробітної плати додається гарантований дохід і людина має можливість не думати за гроші для виживання. Проблемним моментом є встановлення критерію «за покликанням» бо потрібно розділяти людей, що реалізують особистий потенціал і талант в низькооплачуваних сферах і людей схильних до дармоїдства та імітації роботи. Розробка цього підходу потребує подальших досліджень бо робота «за покликанням» дозволяє отримати максимально можливу продуктивність та якість, звісно, за умови відповідної професійної підготовки.

Сьогодні все більший тиск на сферу прикладання праці чинять процеси автоматизації, цифровізації та роботизації. Дослідники А. Колот, О. Герасименко та А. Шевченко наголошують, що реальність третього десятиліття двадцятого першого століття є такою, що усе більше сфер праці та зайнятості стають, «тери-

торією» штучного інтелекту, робототехніки, алгоритмів машинного навчання, хмарних обчислень, а не «територією» людини [8]. Ю. Білявська та В. Варава до цього додають, що усе більше і більше виконання робочих завдань стає автоматизованим, робочі місця людей займають роботи [1, с. 36].

Дослідники Г. Мозгова, В. Євтушенко, А. Мозгова, досліджуючи формування soft skills фахівця на основі компетентнісного підходу, доходять висновку, що навіть середньострокове прогнозування ринку праці є проблематичним через стрімкий розвиток інформаційних технологій та, зокрема, штучного інтелекту, що призводить до певних складнощів при спробах з певною імовірністю визначити, як буде виглядати майбутня робоча сила і які з боку роботодавця будуть до неї вимоги. При цьому, значні зусилля витрачаються при прогнозуванні того, які обсяги і види робіт будуть затребувані, які навички будуть зайвими та ін. [16].

На думку А. Бараш та І. Петрової, процеси, які раніше вимагали використання живої праці, сьогодні здійснюються цифровими алгоритмами і машинами більш досконало і ефективно. Наприклад, програмні коди, у яких упаковані знання одного висококваліфікованого працівника, створюють можливість широкого їх застосування і гарантують успішність результату, що в свою чергу призводить до надлишку або непотрібності живої праці для подібної вже роботизованої спеціальності та може збільшити кількість безробітних на ринку праці [28, с. 27].

Досліджуючи соціальні детермінанти та ризики цифрової економіки, О. Пищуліна зазначає, що сучасний глобальний ринок праці є складною, багатокomпонентною та динамічною системою, яка під перманентним впливом інформаційних технологій, демонструє зміни у змісті процесу праці, його організації, структурі зайнятості, соціально-трудовах відносинах, а також потребує формування принципово нових компетенцій працівника. Дослідниця слушно наголошує, що цифрові технології створили абсолютно специфічний процес праці, внесли свої зміни до всіх його елементів: предмета праці, засобів праці, технології, організації та результату праці [19, с. 76].

Досліджуючи сценарії розвитку ринку праці, вчені Ю. Білявська та В. Варава обґрунтовано стверджують, що ринок праці майбутнього формують такі тенденції сьогодення, як: технологічний прогрес, демографічні зрушення, стрімка урбанізація, зміни у глобальній економіці та дефіцит ресурсів і зміни клімату [1, с. 38].

Поділяємо думку науковців М. Лісніченка, Д. Плинокоса та О. Галана, які слушно акцентують увагу на тому, що поширення інформаційних технологій незмінно тягне за собою у багатьох сферах професійної діяльності зміну всіх професійних компетенцій. При цьому зміни цих вимог в професіях, що відбуваються зараз повсюдно, являють собою серйозний виклик як для всієї соціальної сфери в цілому, так і для державної політики зайнятості зокрема [13].

Досліджуючи державне регулювання ринку праці в кризових умовах, О. Войтик та Н. Мазій акцентують, що рівень зайнятості населення є одним із вагомих параметрів оцінки стану як економіки, так і ефективності публічного управління будь-якої держави. Державна політика у цій сфері має забезпечувати максимально повне залучення економічно активного населення до процесів соціально-економічного розвитку [4, с. 146]. Тож, рівень зайнятості безпосередньо

відбиває стан економіки і опосередковано – соціальної сфери. А в умовах зміни характеру і форм економічної діяльності, способу і технології виробництва, механізмів формування доданої вартості та ін. зайнятість населення стає чутливою до реалізації адекватних інструментів публічного впливу і регулювання, але за умови завчасності такого впливу та перспективності його наслідків.

У цьому дослідженні будемо спиратися на визначення публічної політики у сфері зайнятості, яке надає науковець Н. Ярош у термінологічному словнику з публічного управління, де така політика є визначеним курсом дій органів публічної влади, цілеспрямованим впливом, який справляють суб'єкти публічної влади у сфері праці. Метою такої політики є задоволення потреб у робочій силі та ліквідація безробіття і неповної зайнятості для стимулювання економічного зростання й розвитку, підвищення рівня життя [20]. Згідно з Конвенцією Міжнародної Організації Праці № 122 активна політика зайнятості має бути спрямована на сприяння повній, продуктивній і вільно обраній зайнятості. Критеріями успішності політики зайнятості визначено: наявність роботи для всіх, хто готовий стати до роботи і шукає роботу; максимально можлива продуктивність роботи; наявність свободи вибору зайнятості і найширших можливостей для кожного працівника здобути підготовку та використовувати свої навички і здібності для виконання роботи, до якої він придатний, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, релігії, політичних поглядів, іноземного чи соціального походження [20, с. 139]. Таке визначення є досить вичерпне і відбиває зміст, цілі і очікувані результати державного впливу на сферу зайнятості.

Характеризуючи сучасний стан ринку праці в Україні, фахівці відмічають високий рівень безробіття, істотну територіальну диференціацію у зв'язку з тимчасовою окупацією окремих територій та проведенням активних бойових дій, розбалансованістю між вільними робочими місцями та необхідним рівнем кваліфікації, негативними демографічними процесами (зокрема, зросла смертність та інвалідність, міграції в країні та за її межі) [4, с. 144-145].

До цього слід додати наявність процесів зменшення трудової завантаженості і практичної затребуваності висококваліфікованих працівників і одночасного збільшення потреби у низько кваліфікованій праці, що підсилює мотивацію до трудової міграції (або міграції для зміни країни проживання) тієї частини населення, яка складає основу людського капіталу країни. В цих умовах незатребуваність робочої сили кваліфікованих і висококваліфікованих працівників спричинює необхідність адаптації їх компетенцій до новітніх тенденцій науково-технічного розвитку і інформаційно-технологічної модернізації як економічних, так і суспільних відносин [33].

Інструменти публічного управління зайнятістю мають забезпечувати розв'язання наявних проблем і створювати підґрунтя для майбутнього післявоєнного розвитку економіки, проте, практика застосування наявних інструментів свідчить про зворотнє.

Досліджуючи сучасні тенденції розвитку публічного управління, Н. Сидоренко слушно зазначає, що публічне управління у сучасному світі, вимагає загостреної уваги до умов нестабільності, невизначеності та ризиків, що породжені но-

вою економічною, соціальною та політичною реальністю. Дослідниця наголошує, що сучасна система публічного управління повинна не тільки відповідати новим викликам, але й сприяти інноваціям, заохочувати їх, породжувати інновації, що стали необхідністю усталеного та конкурентоспроможного розвитку [23, с. 60].

Досліджуючи формування та реалізацію державної політики зайнятості, О. Боков виділяє такі пріоритетні завдання цієї політики, як: активізація економічної активності населення країни; розширення сфери застосування праці шляхом створення нових робочих місць; зменшення масштабів неформальної (тіньової) зайнятості; диспропорції між попитом на робочу силу та її пропозицією; забезпечення відповідності якості робочої сили сучасним потребам розвитку інноваційної економіки і її ефективного використання; удосконалення правових механізмів у сфері соціально-трудова відносин, пов'язаних з гнучкістю ринку праці та розвитком нестандартних форм зайнятості; підвищення якості соціальних послуг, що надаються незайнятому й безробітному населенню державною службою зайнятості на місцевому рівні [2, с. 1]. Ці завдання були ще до початку повномасштабної війни і не враховують усіх економічних і соціальних реалій, тож їх потрібно актуалізувати, розширити змінити пріоритетність.

Надзвичайно важливою та, водночас, складною сьогодні є проблема забезпечення адекватної та цілеспрямованої політики забезпечення зайнятості населення саме в сільській місцевості України, в якій, до речі, наразі зосереджена і значна кількість містян, що в першу чергу пов'язано з військовими діями на території нашої країни.

Дослідження вітчизняних учених свідчать, що адміністративно-територіальна реформа, на жаль, не покращила ситуацію в сільській місцевості, зокрема, добробут та якість життя сільських мешканців. Її неефективність призвела до нинішніх кризових явищ на селі. Ця криза проявляється, насамперед, у різкому скороченні зайнятості та посиленні таких явищ, як безробіття та бідність, а також – у пошуках виходу з них – масовій міграції селянства, особливо сільської молоді. Як наслідок, подальше посилення цих негативних впливів призводить до депопуляції села, яка сьогодні охопила всю Україну, різкого скорочення населення, в тому числі економічно активного, у сільських поселеннях і, як наслідок, економічної деградації сільської місцевості в цілому [31, с. 274].

У науковій літературі зараз немає однастайності у визначенні сутності сільської місцевості. Це поняття переважно трактують як території, що знаходяться за межами міст і є, переважно, зонами сільськогосподарського виробництва та сільської забудови. Типова сільська місцевість має низьку щільність населення та малі поселення [9, с. 7].

Дослідниці В. Нагірна та Л. Руденко зазначають, що сільська місцевість України є важливим елементом територіальної структури господарства і розселення населення, є основою розвитку аграрно-промислового комплексу, продовольчої безпеки країни, збереження етнокультурної самобутності української нації [17, с. 39].

До речі, останнім часом у науковому колі спостерігається плутанина щодо сутності понять: сільська територія, сільська місцевість та сільські населені пункти. Цілком правильною є думка О. Зарічука, за дослідженням якого, термін

«сільська місцевість» включає в себе території поза межами міст та до складу якої входять сільські території та сільські населені пункти [7].

Науковці Н. Патица та Ю. Пасічник також слушно акцентують увагу на тому, що, рівень життя населення дотепер залишається досить низьким, в сільській місцевості не були створені належні умови для якісного та повноцінного розвитку людини, що призводить до обезлюднення сіл [32].

Одним із важливих факторів, що впливає на зайнятість у сільській місцевості України є наявність суб'єктів господарської діяльності, водночас у 34,2% сільських населених пунктів вони відсутні [22, с. 7].

Фахівці відмічають серед сільських мешканців певну втрату мотивації до праці на землі, зростання безробіття та міграцію до міст. Причини такого стану вони вбачають у неспроможностях сільськогосподарського виробництва, коли незважаючи на потужний природно-ресурсний потенціал (особливо великі масиви родючих чорноземів), зростаючий попит на продовольчу продукцію в Україні та світі, багатовікові землеробські традиції, сільське господарство має низьку конкурентоспроможність і є сировинним додатком інших країн, а сільська місцевість тривалий час є депресивною [17, с. 39].

У 2021 році рівень зайнятості сільського населення досяг найнижчого рівня з 2000 року – 46,7 %. Це найнижчий показник зайнятості на селі за останні 20 років. Рівень безробіття сільського населення у 2021 році зріс до 10,6 %, а серед осіб працездатного віку – до 11,2 % [31, с. 275].

Основними проблемами зайнятості в сільських поселеннях України, на думку вітчизняних дослідників, є: невідповідність між кількістю вакансій та обсягами трудового потенціалу, що був вивільнений із сільськогосподарського виробництва; зростання трудової міграції; поширення дрібнотоварної, низькопродуктивної зайнятості в особистих селянських господарствах (з недосконалим нормативно-правовим регулюванням, соціальною незахищеністю і відсутністю механізмів реалізації політики розвитку особистих селянських господарств); декваліфікація зайнятих працівників у сільській місцевості порівняно з міським середовищем [10, с. 217]. Саме тому найбільш активна частина мешканців сільських населених пунктів поєднує ведення особистого господарства із заробітками в інших поселеннях, зокрема містах [17, с. 43].

Останнім часом вітчизняними вченими багато уваги приділяється питанням розширення спектру впливу економіки знань на сільський розвиток та змінам у сільській місцевості, що спричинюються такими новітніми технологічними рішеннями, як використання телекомунікацій, біотехнологій та мережі Інтернет [3, с. 59].

Дослідники Т. С. Кучмійова, Т. О. Мороз та Шешунова Т. О. у своєму дослідженні [12, с. 70] звертають увагу на можливість використання штучного інтелекту в сільському господарстві, що може допомогти забезпечити стабільність виробництва, підвищити якість та кількість продукції, а також зменшити витрати на виробництво та збільшити прибуток. Штучний інтелект пропонується використовуватись у різних аспектах сільськогосподарської діяльності, включаючи рослинництво, тваринництво, управління ресурсами та аналітику, що,

як слушно наголошують науковці, може принести значну користь в цих галузях завдяки своїм спроможностям оброблення великого обсягу кількісних даних, аналізу та прийняття розумних рішень [21, с. 71].

Привертає увагу та обставина, що сучасні цифрові технології створюють нові можливості для сфери праці, у результаті чого в ній формуються нові сегменти й елементи, зокрема цифровий ринок праці, цифрова зайнятість, цифрове робоче місце [26, с. 45].

Згідно звіту «Future of Jobs Report 2023», який щороку публікують в рамках Всесвітнього економічного форуму (WEF) за прогнозами, протягом наступних п'яти років (2023-2027 рр.) зникнуть 83 млн робочих місць, та водночас з'явиться 69 млн робочих місць, що становить структурний відтік на ринку праці на 152 мільйони робочих місць, або 23% із 673 мільйонів працівників у наборі даних, що вивчається. Це означає зменшення зайнятості 14 млн робочих місць, або 2% [29, с. 28].

За даними Британської Ради, вважається, що 65 % сучасних студентів будуть зайняті на роботах, яких ще не існує. Це, в свою чергу, означає, що підготувати молодь до майбутнього ринку праці ще ніколи не було так складно як сьогодні [30].

Дослідниці Ю. Білявська та В. Варава у своєму дослідженні щодо сценаріїв розвитку ринку праці зазначають, що на ринку праці стрімкими темпами відбуваються істотні зміни, а технології щодня диктують нові виклики працевлаштування. Очікується, що у найближчому майбутньому звичайними стануть такі професії, як: архітектор трансмедійних продуктів, сіті-фермер, медичний маркетолог, молекулярний дієтолог, рециклінг-еколог, цифровий мемуарист, герокінезіолог та ін. [1, с. 36].

Дійсно, технологічний, соціально-економічний, геополітичний та демографічний розвиток та взаємодія між ними породжують нові категорії робочих місць та занять, частково або повністю витісняючи інші. Вони змінюють набір навичок, необхідних як для досвідчених, так і для нових професіоналів у більшості галузей, і трансформують те, як і де працюють люди [16].

Історія показує, що науково-технічні або науково-промислові революції спочатку спричиняють скорочення робочих місць, потім викликають глибокі якісні зміни у робочій силі і починають генерувати нові робочі місця у нових галузях і сферах [13].

Цифрові технології проникають у всі сфери діяльності людини, особливо в галузі, для яких характерною є висока технічна озброєність, це, зокрема, промисловість, сільське та складське господарства, будівництво, транспорт та ін.. Суб'єкти господарювання цих галузей активно використовують інтернет речей, робототехніку, машинне навчання, штучний інтелект, адитивні технології у виробничих і логістичних процесах, що дозволяє прискорити виконання виробничих операцій, зменшити кількість помилок і ресурсних витрат, підвищити якість продукції [26, с. 45].

Процеси автоматизації та інформатизації виробництва, через передачу багатьох функцій людської праці автоматизованим системам управління (АСУ) змінюють зміст праці: праця робітника витісняється з технологічного ланцюга, він отримує функції керування процесом виробництва, програмування

АСУ, творчі функції, винахідництво, обробку даних та їх інтерпретацію, а також функції обслуговування, контролю за роботою обладнання та його ремонту [15, с. 114-115].

Логічним наслідком витіснення людини зі сфери рутинної праці має бути поява завдань нового рівня складності. Безперечно, автоматизація може призвести до зникнення робочих завдань і поступового зникнення цілих професій у певних галузях. Зокрема, з розвитком технологій безпілотного автомобілебудування фахівці прогнозують значне зменшення носіїв професії таксистів і далекобійників. При цьому, раніше затребувані та широко поширені навички зникнути повністю не можуть – вони зберігаються, знижується лише число їх носіїв [19, с. 73].

Учені Г. Мозгова, В. Євтушенко та А. Мозгова зазначають, що розвиток галузей, які раніше функціонували окремо (такі як: штучний інтелект та машинне навчання, робототехніка, нанотехнології, 3D-друк, генетика та біотехнологія) розвиває та посилює нову, сучасну людину. Не зважаючи на те, що ці зміни відкривають великі перспективи для майбутнього процвітання та створення робочих місць, багато з них також створюють серйозні проблеми які вимагають активної адаптації з боку корпорацій, урядів, громадськості та окремих осіб. Значної трансформації зазнають як галузі, так і професії [16].

Науковці припускають, що об'єктивні процеси автоматизації, навіть за умови їх стримання урядами та суспільством, набиратимуть прискорення і цілком можливо досягнуть тієї межі, коли для підтримки всієї світової системи виробництва та логістики виявиться достатньо лише кількох мільйонів висококваліфікованих професіоналів [19, с. 6]. Такі перспективи є достатньо імовірними, тож державна політика зайнятості має відповідати новим умовам у середньо та довгостроковій перспективі. Публічне управління зайнятістю має долати або забезпечувати можливість подолання негативних наслідків для працездатного населення середнього та старшого віку, бо молодь, природно, має більше можливостей адаптуватися та пристосуватися до нових економічних і трудових умов. Основним негативним наслідком цих процесів є зменшення кількості робочих місць у традиційних сферах і невідповідність трудових здатностей і професійних компетенцій вивільнених працівників більш складним вимогам до нових робочих місць, кількість яких на початкових етапах трансформаційних процесів може бути недостатньою.

Скорочення доступних робочих місць у світовій економіці, поява цілого класу «зайвих» людей, тотальне перенавчання персоналу, руйнування звичних механізмів «гарантій майбутнього» (зокрема, гідної пенсії, гарантованого соціального захисту тощо) – учені оцінюють як «революцію». Вивільнені в процесі цієї революції працівники, зазвичай, мають освіту того чи іншого рівня, вони вже знайшли себе у професії, яка була затребувана економікою і суспільством. Але у зв'язку зі структурними змінами в економіці їх навички більше не потрібні, а нові вакансії вимагають знань і навичок, якими вони ще не володіють [19, с. 6].

Проте, учена А. Митрофанова слушно наголошує, що далеко не всі функції живої праці можуть бути автоматизовані, залишається багато видів діяльності,

які здатні виконувати лише люди. Насамперед, мова йде про «людиновимірні» та «соціально-навантажені» сфери трудової діяльності, такі як освіта, культура, охорона здоров'я, соціальні та побутові послуги населенню. Такі задачі «включають усе, що стосується інтуїції, креативності, переконання, ситуативної адаптивності та взаємодії людина-людина». Комп'ютери не можуть повністю замінити людину в роботі, яка вимагає співпереживання, роботи в команді, навчання чи іншої емоційної взаємодії або в роботі, яка полягає у прогнозуванні поведінки людини [15, с. 115].

Тобто, у світовому масштабі, можливим рішенням для урядів країн, щодо підтримки та стабілізації ситуації на ринку праці у нових умовах, може стати підтримка сфер економіки, де дії людини практично неможливо замінити роботом або нейронною системою. Нагальною стане потреба у зміні підходів до самої концепції робочого місця, коли замість роботи людина займатиметься реалізацією свого творчого потенціалу, що відповідатиме трендам мережевого суспільства [19, с. 7].

Дійсно, поряд із процесами зникнення окремих професій, водночас з'являються інші, пов'язані із впровадженням інноваційних технологій та цифровізацією економіки, виникненням та просуванням нових товарів та послуг (передусім, у сфері ІКТ, біотехнологій та фармацевтичної галузі). Може мати місце підвищення потреб та вимог щодо якості існуючих соціально-навантажених видів діяльності у сфері послуг (зокрема, суспільство може потребувати більше вчителів, лікарів, кращого надання соціальних, побутових, адміністративних, фінансових послуг, що також може бути пов'язано зі зростанням кількості персоналу) [15, с. 115]. Така думка вченої має певні дискусійні моменти, зокрема, цифрові трансформації змінюють характер і механізми взаємодії майже в усіх сферах суспільного життя, тож фахівці із сучасних сфер послуг (зокрема, вчителі, лікарі, фінансисти та ін.) імовірно будуть незатребуваними у новій реальності без значної трансформації їх знань, навиків, компетенцій та характеру їх діяльності.

Саме тому важливішою проблемою стає необхідність розвитку знань і навичок, які дозволять фахівцю адаптуватися до мінливих вимог ринку праці таким чином, щоб з одного боку максимально реалізувати свій потенціал, з іншого – бути затребуваним на ринку праці [16]. Фахівець, який володіє універсальними компетенціями та цифровими навичками, стане затребуваним лише при максимальній відповідності підготовки існуючим вимогам ринку праці [13]. І це є не тільки і не стільки проблемою окремого вивільненого (чи з ризиком вивільнення) працівника, скільки проблемою публічного управління зайнятості та публічної політики зайнятості.

Навіть більше: у нових умовах проблеми криються і в організації процесів підготовки нових фахівців, перепідготовки та підвищення кваліфікації існуючих категорій працівників з середнім та високим рівнем кваліфікації (низько кваліфікованих працівників вказані вище процеси, імовірно, суттєво не зачіпатимуть).

Дійсно, вузькопрофесійна підготовка працівників суперечить необхідності формування наскрізних, надпрофесійних компетенцій (комунікабельність,

нестандартність і критичність мислення, вміння працювати з використанням сучасних цифрових технологій тощо), значення яких з кожним роком зростає. Протягом усієї трудової діяльності людині необхідно орієнтуватися у світі професій, в динаміці і перспективі їх змін з тим, щоб своєчасно формувати та розвивати свої компетенції, підвищувати свою конкурентоспроможність на ринку праці з урахуванням перспектив його трансформації [19, с. 70]. В умовах реалізації концепції лібералізації ринку праці, проблема перепідготовки та навчання впродовж життя є проблемою людини, але в умовах антикризового управління з переходом до подальшого антикризового регулювання ринку праці концепція лібералізації має критичні неспроможності, тож вказана вище проблема є проблемою публічної влади і має системно вирішуватися інструментами публічного впливу відповідно до стратегічних напрямків (або пріоритетів) соціально-економічного розвитку країни.

Основними та найбільш затребуваними навичками на ринку праці в найближчому майбутньому, відповідно до звіту Future of Jobs Report 2023, імовірно будуть: аналітичне та творче (креативне) мислення, стійкість та гнучкість, адаптивність до змін, мотивація і самосвідомість, цікавість до нового та навчання впродовж життя, надійність та увага до деталей, активне слухання, лідерство та соціальний вплив, технологічна грамотність а також контроль якості. До речі, аналітичне та творче мислення залишаються найважливішими навичками для працівників у 2023 році [29, с. 6].

Поступова технологізація суспільного виробництва на основі використання інноваційних технологій сприяє створенню робочих місць нової якості, зростанню попиту на кваліфікованих фахівців-універсалів, здатних до підприємницької та управлінської діяльності [27].

Привертає увагу та обставина, що наразі спостерігається загальносвітова тенденція досить швидкого зростання попиту на зелені робочі місця. Екстремальні погодні умови, зменшення обсягів природного палива, підвищення рівня моря та нестача води призводять до дефіциту ресурсів і змін клімату. Саме для задоволення потреб у заміщенні вичерпаних ресурсів і будуть створені нові робочі місця, які забезпечать виробництво альтернативної енергії, створення і освоєння нових технологій використання ресурсів, розробку нової продукції, переробку сміття і використання вторинних ресурсів [1, с. 41].

Згідно з нещодавніми оцінками Міжнародного енергетичного агентства (International Energy Agency), сценарій екологічного відновлення може призвести до близько 3,5% додаткового зростання ВВП у світі, а також в контексті впливу на зайнятість – до щорічного створення до 9 мільйонів нових робочих місць. У глобальному вимірі, зелений перехід може створити до 2030 року близько 30 мільйонів робочих місць у «чистій» енергетиці і технологіях з низьким рівнем викидів [29, с. 23].

За даними Офісу реформ Кабінету міністрів України сьогодні в Україні немає відокремлення зелених робочих місць від усіх інших, але в рамках участі у підготовці Плану для програми ЄС Ukraine Facility, що фокусується на економічному зростанні (зокрема через розвиток енергосектору), очікується створення

зелених робочих місць у таких напрямках: розвитку ВДЕ, систем зберігання енергії, використання біогазу та біометану в маневреній генерації та когенерації; проєктах з використання водню, які ще тільки плануються; під час трансформації вугільних регіонів новими робочими місцями, навчання людей з цих регіонів новим зеленим професіям; у системі передачі і перерозподілу енергії (зокрема у Smart Grid – мережах електропостачання, які використовують ІТ для збору інформації про виробництво електроенергії й енергоспоживання [18].

У контексті зайнятості населення в сільській місцевості, згідно з офіційною статистикою зайнятості на селі, нові робочі місця не створюються, а ліквідувються наявні, особливо в сільському господарстві, зростає рівень безробіття сільського населення. На початкових етапах функціонування територіальних громад, у тому числі в сільській місцевості, створювалися робочі місця лише в таких сферах, як надання адміністративних послуг, медичних, освітніх, соціальних тощо [31, с. 278].

Відсутність можливостей реалізації освітньо-кваліфікаційного потенціалу за місцем проживання обумовлює пошук активним сільським населенням з високим професійним потенціалом альтернативних шляхів його реалізації, серед яких трудова міграція, перехід у неформальний сектор економіки, зайнятість не за спеціальністю та не у відповідності зі здобутим освітньо-кваліфікаційним рівнем [10, с. 213].

Нерозвиненість зайнятості в сільських населених пунктах формує низькі трудові доходи переважної частини сільського населення, що негативно позначається на отриманні якісних соціальних послуг, розвитку власних професійних, інтелектуальних та творчих здібностей, а також на створенні комфортних житлово-побутових умов проживання [10, с. 210].

Дослідники Н. Патики та Ю. Пасічник підкреслюють, що проблема розвитку українських сіл криється не в недостатній кількості джерел доходів, а у відсутності підприємницького духу, оптимізму, ініціативності, низькій мотивації, недостатній поінформованості сільського населення про наявні можливості та території для їх виконання, недостатній рівень кваліфікації тощо [32, с. 44]. Тобто, проблема є багатогранною і зачіпає наявність джерел доходів, умови праці, мотиваційні акценти, культурний вимір, традиції та господарський уклад, політику громад і держави, діяльність домінуючих агроформувань та ін.. Тож розв'язання проблеми зайнятості в сільській місцевості, навіть за звичайних умов, потребує комплексного підходу з активною взаємодією органів влади з територіальними громадами усіх рівнів, суб'єктів господарювання і населення, що мешкає (або цент інтересів якого концентрується) в сільській місцевості. В умовах же кризи, воєнних дій та повоєнного відновлення пріоритет впливу у цій сфері повинні мати органи державної влади, потім (за зменшенням ролі і ваги) територіальні громади, районні ради, обласні ради, потім громадські об'єднання, потім населення, потім підприємці і підприємства. Таке ранжування впливу і ролі дозволить забезпечити дієвість та ефективність антикризового управління та регулювання.

Останнім часом, посилюється потреба сільського населення у соціальному захисті. Зокрема, внаслідок інфляції, постійного зростання цін і тарифів на со-

ціальні послуги купівельна спроможність сільських жителів знижується, зменшується споживання продуктів харчування, промислових товарів та послуг, безперервно дорожчає вартість життя селян, погіршується їхній життєвий рівень. Діючий пакет соціальних допомог та субвенцій не в змозі зупинити зниження рівня та якості життя сільського населення. Більшість сімей не забезпечені життєвим мінімумом [22, с. 8].

Сьогодні створення робочих місць є ключовим фактором для реінтеграції різних груп населення, які постраждали від війни, що може спричинити зростання купівельної спроможності сільського населення та пом'якшити бідність на селі [21, с. 20].

Дослідники впевнені, що у повоєнний час зростатиме попит на спеціалістів у різних сферах, зокрема, у будівельній сфері – будівельників та архітекторів, що застосовуватимуть інноваційні підходи до будівництва, використання матеріалів і технологій побудови; у сфері правопорядку в післявоєнний період – правоохоронців, працівників поліції, саперів, професій, пов'язаних з психічним і фізичним відновленням людей [1, с. 41]. Але слід зважати, що ринок праці дуже чутливий до територіального розподілу робочої сили та стану інфраструктурного забезпечення, тож публічна політика забезпечення зайнятості населення у сільській місцевості має містити заходи щодо врегулювання територіальних диспропорцій та територіальної нерівномірності розподілу робочої сили з метою найбільш повного задоволення потреби у робочій силі та робочих місцях.

Фактор нерівномірності територіального розподілу населення сільської місцевості не відчутний для диджитал-професій та цифрових робочих місць. І у цьому контексті дослідники слушно зазначають, що диджиталізація сприяє збільшенню пропозиції робочих місць для нових цифрових професій та зменшенню попиту і зменшенню потреби в створенні робочих місць для працівників, навички яких виявляються не доречними в умовах цифрової економіки, що може посилити проблему безробіття на вітчизняному ринку праці [28, с. 27]. Проте, цей напрям лише обмежено може реалізовуватися у сільській місцевості у сучасних умовах, бо така зайнятість властива для тієї частини робочої сили, яка має високу кваліфікацію і сучасні професійні компетенції з переважанням *soft skills*. Тож розвиток цього напрямку для сільської місцевості вимагає попереднього вирішення питань підготовки кваліфікованих ІТ-фахівців із сільського населення та побудови і розвитку відповідного інфраструктурного забезпечення, що, у свою чергу, неможливо без державної допомоги у поєднанні з активною діяльністю територіальної громади.

Цифрова зайнятість потребує розповсюдження специфічних професій які не залежать від реального місця розташування працівника, оскільки він може працювати віддалено. Це, зокрема, програмісти, копірайтери, дизайнери, адміністратори Інтернет-магазинів і вебсайтів, Інтернет-маркетологи, працівники call-центрів тощо. Поступово, з розвитком відповідних цифрових платформ і комунікаційних технологій, на віддалену роботу будуть переходити лікарі, психологи, викладачі, репетитори, працівники фінансової сфери та юристи. Крім того, безліч фахівців із неінформаційних професій починають надавати інформаційні

послуги в Інтернеті отримувати дохід від своїх знань через такі соціальні цифрові майданчики, як Youtube, Instagram, Facebook та ін. [19, с. 85]. Але ще раз наголосимо, що такі професії потребують формування специфічних знань, навиків і компетенцій серед економічно активного населення сільської місцевості.

Доречно зазначити, що перехід до цифрової економіки веде до суттєвого перегляду поняття робоче місце. Сучасні робочі місця перетворюються з фізичних місць на «цифрові», стають мобільними, тобто не вимагають постійної присутності працівника на робочому місці. Нові реалії надають можливість для постійного перебування працівника в онлайн-режимі. Ці процеси поширюються швидко та сприймаються позитивно як роботодавцями, так і найманими працівниками, яким подобаються гнучкі форми організації роботи [13].

Дійсно, інформаційно-комунікаційні технології та спеціальні знання людини дозволяють створювати результат такої праці на робочому місці у себе вдома. Поступово здійснюється перехід до продажу не здатності працівника до праці, а результату його праці [26, с. 48].

У дослідженні [19] науковці слушно наголошують на тому, що неможливість постійно фізично бути присутнім на робочому місці не дає повноцінно реалізувати свій людський капітал особам з інвалідністю, учням, домогосподаркам тощо. У сфері цифрових послуг будь-яка людина здатна запропонувати ринку інформаційну послугу, що дозволяє людям отримувати дохід зі своїх незайнятих ресурсів і надавати послуги на різних ринках у непрофесійному режимі [19, с. 88-89].

Митрофанова А. наголошує, що для повоєнного відновлення важливим є не стільки обсяг задіяних трудових ресурсів, скільки інноваційність праці, яка здатна забезпечити побудову постіндустріальної економіки, економіки знань, що заснована на творчому потенціалі робітників, їхніх знаннях, кваліфікації, інтелектуальному та людському капіталі [15].

Проте, як слушно наголошують учені [19] в умовах переходу розвинутих країн до шостого технологічного укладу з нанотехнологіями, наноматеріалами, біоінженерією та когнітивними науками, Україна зосередилася у третьому технологічному укладі минулого століття, до якого відносяться понад 50% усіх вироблених товарів і до якого спрямовувався основний обсяг інвестицій [19].

Зазвичай, для сприяння розвитку зайнятості в сільській місцевості дослідники пропонують такі напрямки публічної політики підтримки цієї сфери: розвиток багатофункціональності й диверсифікацію сільської економіки; створення нових продуктивних робочих місць у різних секторах економіки, що потребують високої кваліфікації працівників; збільшення місткості сфери зайнятості сільського населення, орієнтованої на експортне виробництво та задоволення внутрішньої купівельної спроможності населення; розвиток багатостадійної переробки сільськогосподарської продукції [10, с. 215].

До цього, в умовах воєнних дій, вчені додають, що необхідно на всіх рівнях публічного управління проводити комплекс організаційно-правових і економічних заходів щодо створення сприятливих умов для життєдіяльності сільського населення, відтворення його трудового потенціалу, формування мотиваційних факторів для повернення евакуйованого населення та тимчасово

переміщених осіб до їх постійного місця проживання, зменшення відтоку економічно-активного населення з сільської місцевості [32, с. 44].

Стабільне економічне зростання неможливе без активної державної підтримки сільського підприємництва, важливим вектором якого може стати розвиток туризму, відродження традиційних народних промислів у сільській місцевості. Сільський туризм у різних формах сприятиме зменшенню внутрішньої і зовнішньої міграції сільського населення, забезпеченню стабільного джерела доходів для мешканців сіл [11, с. 384].

У цілому, досліджуючи питання удосконалення заходів з підтримки зайнятості у сільській місцевості в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення, фахівці пропонують акцентувати такі напрямки:

- підтримка розвитку інфраструктурних об'єктів та нових видів діяльності на селі;
- створення умов для безперервного навчання та розвитку людського потенціалу села на основі розкриття інтелектуальних, творчих і підприємницьких здібностей сільських мешканців;
- формування інвестиційної привабливості сіл через вкладання коштів у пріоритетні види економічної діяльності, які відповідають освітньо-кваліфікаційному рівню сільського населення [24, с. 84];
- створення нових робочих місць у нових альтернативних секторах сільської економіки;
- розвиток додаткових видів послуг, зокрема нетрадиційних видів сільського зеленого туризму, культури та дозвілля;
- розвиток нових форм ведення дрібнотоварного та великотоварного сільськогосподарського виробництва [6, с. 105-106].

До цього слід додати розробку та реалізацію заходів щодо вирішення проблеми збуту продукції сільських підприємств, які відповідають критеріям мікропідприємництва і виготовляють ту продукцію сільського господарства, яку не виготовляють малі середні та великі аграрні підприємства (зокрема, овочівництво, ягідництво, вирощування лікарських рослин, вирощування декоративних рослин, птахівництво, скотарство, вівчарство, конярство, козівництво, кролівництво, свинарство, звірівництво, бджільництво, шовківництво та ін.). Виробництво нішевої продукції в умовах великих трансакційних витрат при одночасно невеликому обсязі виробництва (і незначній сумі маржі зі всього обсягу випуску) потребує створення заготівельної інфраструктури на кооперативних принципах і у формі кооперативних союзів заготівельних кооперативів, або, що більш реально, створення спільних – комунально-кооперативних заготівельних пунктів та їх мереж. Це, в свою чергу, дозволить побудувати переробні підприємства (на основі подібної форми організації) для цієї продукції і організовано вийти на закордонні ринки. Розв'язання проблеми збуту нішевої продукції сільських мікропідприємств активізує самозайнятість у сільській місцевості і позитивно вплине на рівень доходів і якість життя майже половини мешканців сільських територій.

Крім того, слід додати створення для мешканців сільської місцевості доступної системи формування цифрових компетенцій і професійної підготовки (у цифро-

вій сфері) з одночасним розповсюдженням роботи бізнес-інкубаторів (у цифровій сфері) на сільські територіальні громади і населення сільської місцевості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень

Акценти публічної політики забезпечення зайнятості в сільській місцевості у довоєнний період визначалися наявними проблемами, серед яких були скорочення робочих місць, вплив працездатної молоді та економічно активного здібного населення, низький рівень заробітної плати, територіальна віддаленість багатьох населених пунктів від локальних центрів економічної діяльності та ін.. Відтак, важливими напрямками публічної політики зайнятості населення сільської місцевості були стимулювання створення робочих місць, послуги центрів зайнятості щодо пошуку роботи, компенсацій і виплат по безробіттю, надання фінансової і навчально-методичної допомоги для відкриття власної справи та ін.

З початком повномасштабних бойових дій, актуалізувалися трохи інші проблеми, зокрема, згортання діяльності підприємств через порушення ланцюгів поставок, релокація підприємств зі східних регіонів, сплеск чисельності вимушених переселенців як з міст, так і з сільської місцевості, психо-емоційні негаразди, невизначеність найближчого майбутнього та ін.. У цих умовах державна політика зайнятості мала дещо інші пріоритети, зокрема, виплати ВПО, компенсації заробітної плати, гранти на відкриття власного бізнесу та перекваліфікацію, стимулювання створення робочих місць, декларування оплачуваних суспільно корисних робіт та ін.

В умовах економічного післявоєнного відновлення та цифрових трансформацій, викликаних науково-технічним прогресом та глобалізацією економічних відносин, проблеми зайнятості населення сільських територій стають дещо іншими, зокрема, загострюються територіальні диспропорції у розподілі робочої сили, дефіцит робочих місць у сільській місцевості, невідповідність кваліфікації та спроможності працівника пропозиції робочих місць, недостатня маржа для сільської підприємницької діяльності, поява звички до безоплатної допомоги (не заробленим доходам), відсутність цифрових навиків і обмеженість можливості їх набуття, обмеженість інфраструктури для дистанційної зайнятості та ін.. У таких умовах доцільно акцентувати такі напрямки публічної політики забезпечення зайнятості населення сільської місцевості, як: організація опанування діджитал-професіями, організація перекваліфікації працівників і безробітних цифровим навикам, англомовним спроможностям та *soft skills*, стимулювання створення цифрових робочих місць на селі, сприяння розвитку сучасної цифрової інфраструктури у сільських населених пунктах, удосконалення і продовження проекту Е-робота; підтримка сільського підприємництва через розв'язання проблеми збуту нішевої продукції сільськогосподарського виробництва шляхом створення комунально-кооперативних заготівельно-збутових і постачальницьких пунктів, з метою підтримки розвитку несільськогосподарських видів діяльності, передбачити доступність і поширеність роботи бізнес-інкубаторів та інформаційних сервісів у сільській місцевості та ін.

Важливим напрямком має стати сприяння зміні основної мотивації для трудової діяльності у сільській місцевості з бажання чи потреби заробити грошей

на усвідомлення людиною власного трудового призначення, трудових здібностей, талантів та здобутків та реалізації свого потенціалу. Такий підхід потребує поєднання концепції гарантованого базового доходу і праці «за покликанням» з встановленням відповідних критеріїв його застосування.

У цілому розв'язання проблем зайнятості в сільській місцевості потребує комплексного підходу з активною взаємодією органів влади з територіальними громадами усіх рівнів, суб'єктів господарювання і населення сільської місцевості.

Подальших досліджень потребують питання розробки заходів публічної політики зайнятості в умовах цифровізації, удосконалення механізмів взаємодії вітчизняних суб'єктів публічного управління в цій сфері між собою та з надавачами закордонної допомоги та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білявська Ю., Варава В. Фахівець епохи інновацій: сценарії розвитку ринку праці. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 3. С. 35-50. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(122\)03](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(122)03).
2. Боков О. С. Формування та реалізація державної політики зайнятості в умовах глобалізації. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Запоріжжя: КПУ. 2021. 40 с.
3. Бялковська О. А., Федус Д. Г., Бойко О. С. Імплементція світового досвіду в політику відновлення, розвитку сільських територій України та підприємств на селі. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2022. № 2 (37). С. 58-64. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2022-2-9>.
4. Войтик О. Є., Мазій Н. Г. Ринок праці в кризових умовах та напрямки удосконалення його державного регулювання. *Демократичне врядування*. 2022. № 2 (30). С. 144-157. DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2022.02.144>
5. Гоголь Т. В. Механізми державного регулювання розвитком сільських територій України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ. 2020. 597 с.
6. Головки Л. В. Сільські поселення України: трансформаційні зміни просторових характеристик. *Демографія та соціальна економіка*, 2017, № 1 (29). С. 93–108.
7. Зарічук О. Є. Удосконалення понятійного апарату позаміських територій. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. DOI: [10.32702/2307-2105-2019.9.151](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.9.151)
8. Колот А. М., Герасименко О. О., Шевченко А. С. Нові виклики для теорії та практики людського капіталу в умовах становлення «Індустрії 4.0»: компетентнісний підхід. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-8>
9. Корінець Р. Сільський розвиток. Посібник для фахівців з аграрного та сільського розвитку територіальних громад. Київ. 2023. 158 с.
10. Краєвська Г. О. Зайнятість в сільських поселеннях України: проблеми та напрями їх вирішення. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3. С. 209-219. DOI: [10.15407/dse2015.03.015](https://doi.org/10.15407/dse2015.03.015)
11. Кудлай В. Г. Сільська поселенська мережа України: виклики, тренди, перспективні вектори розвитку. *Адміністративно-територіальні економічно-просторові кордони регіонів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : КНЕУ. 2020. С. 381-385.
12. Кучмієва Т. С., Мороз Т. О., Шешунова А. В. Використання штучного інтелекту в сільському господарстві. *Modern Economics*. 2023. № 39(2023). С. 69-74. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V39\(2023\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V39(2023)-10).

13. Лісниченко М. О., Плинокос Д. Д., Галан О. Є. Проблеми трансформації соціально-трудових відносин зайнятості в мовах цифровізації економіки. Економіка та суспільство. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-52>
14. Луньова Т. С. Напрями активізації зайнятості населення України в умовах воєнної економіки. Економічний простір. 2023. № 183. С. 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/183-12>
15. Митрофанова А. С. Трудові ресурси як фактор повоєнного відновлення економіки України в умовах постіндустріалізації. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 5 (19). С. 111-122. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-111-122](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-111-122)
16. Мозгова Г. В., Євтушенко В. А., Мозгова А. Д. Формування soft skills фахівця в галузі маркетингу на основі компетентнісного підходу. Економіка та суспільство. 2020. № 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-40>
17. Нагірна В. П., Руденко Л. Г. Сільська місцевість України у контексті трансформаційних процесів в аграрній сфері. Український географічний журнал. 2016. № 2. С. 39-47. DOI: [10.15407/ugz2016.02.039](https://doi.org/10.15407/ugz2016.02.039)
18. Офіс реформ Кабінету Міністрів України взяв участь у панельній дискусії «Зелені робочі місця та інвестиційний потенціал для розвитку відновлюваної енергетики в Україні». (27.11.2023). URL: <https://rdo.in.ua/news/ofis-reform-kabinetu-ministriv-ukrayiny-vzuav-uchast-u-panelniy-dyskusiyi-zeleni-robochi-miscya> (дата звернення 08.09.2023).
19. Пищуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова. Видавництво «Заповіт». Київ. 2020 (жовтень). 274 с.
20. Публічне управління : термінологічний словник / уклад. : В. С. Куйбіда, М. М. Білинська, О. М. Петроє та ін. ; за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ. 2018. 224 с.
21. Ринок праці в умовах війни: основні тенденції та напрями стабілізації. Аналітична записка. Центр Разумкова. 21 с.
22. Рябоконт В. П. Децентралізація – шлях до розвитку сільських територій в Україні. Економіка АПК. 2020. № 1. С. 6-17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006>
23. Сидоренко Н. Сучасні тенденції розвитку публічного управління. Аспекти публічного управління. 2022. Том 10. №3. С. 59-63. <https://doi.org/10.15421/152220>.
24. Сікора О. Збереження та розвиток людського потенціалу села. Аграрна економіка. 2014. Т. 7. № 1-2. С. 73-80.
25. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року. [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г., та ін.] за ред. Ю.О. Лупенка. Київ : ННЦ ІАЕ. 2020. 60 с.
26. Уманець Т. В., Шаталова Л. С. Трансформація живої праці під впливом цифровізації економіки. Бізнес Інформ. 2022. № 10. С. 41-52. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-10-41-52>.
27. Штундер І. О. Сучасні фактори змін в системі зайнятості України. Економіка та суспільство. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-45>.
28. Alina Barash and Iryna Petrova. Analysis of the impact of digitalization on demand and supply on the Ukrainian labor market. *Social and labour relations: theory and practice*. 2022. No. 12(1). Pp. 26-40. DOI: [10.21511/slrrp.12\(1\).2022.03](https://doi.org/10.21511/slrrp.12(1).2022.03).
29. Future of Jobs Report 2023. World Economic Forum URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf (дата звернення 18.09.2023).
30. Preparing young people for the careers of the future. British Council Worldwide. URL: <https://www.britishcouncil.org/education/skills-employability/tool-resources/vocational-education-exchange/career-guidance/preparing-young-people-careers-future> (дата звернення 18.09.2023).

Бабаєва І. О. Зміна акцентів публічної політики забезпечення зайнятості в сільській місцевості України в умовах цифрових трансформацій та повоєнного відновлення

31. Patyka N., Sokolova A., Movchaniuk A., Sysoieva I., Khirivskyi R. Ukraine's rural areas in the conditions of decentralization and local self-government reform: challenges and prospects. *Agricultural and Resource Economics*. 2023. Vol. 9. No. 3. Pp. 266-295. <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.12>.

32. Patyka, N., & Pasichnyk, Yu. (2023). Assessment of risks and prospects of employment and income of the rural population of Ukraine. *Ekonomika APK*, 30(3), 37-47. doi: 10.32317/2221-1055.202303037.

33. Babaiev V., Babaieva I. (2023). Public Employment Policy in Conditions of Uncertainty and Digital Changes. *SSP Modern Economics, State and Public Administration*. 2023. 2(1). P. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.53933/mespa.v2i1.95>

Стаття надійшла до редакції 18.09.2023

Стаття рекомендована до друку 20.10.2023

Iryna Babaieva, post-graduate student of the Department of Personnel Management and Entrepreneurship, Educational and Scientific Institute «Institute of Public Administration», V. N. Karazin Kharkiv National University, 4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7245-9297> e-mail: Imeneg98@ukr.net

CHANGE OF PUBLIC POLICY EMPHASIS OF ENSURING EMPLOYMENT IN RURAL AREAS OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION AND POST-WAR RECOVERY

Abstract. The current state of the labor market in rural areas of Ukraine is highlighted in the scientific study, namely: the presence of a high level of unemployment, significant territorial differentiation, an imbalance between vacant jobs and the required level of qualification of employees, etc.

The role of expanding the spectrum of influence of the knowledge economy on rural development and changes in rural areas caused by the latest technological solutions, such as the use of telecommunications, biotechnology and the Internet, is indicated.

It is substantiated that the gradual technologization of social production based on the use of innovative technologies contributes to the creation of new quality jobs, the growth of demand for qualified generalists capable of entrepreneurial and managerial activities.

It has been proven that the problem of the development of Ukrainian villages lies not so much in the insufficient number of sources of income, but in the absence of entrepreneurial spirit, optimism, initiative, low motivation, insufficient awareness of the rural population about the available opportunities and territories for their implementation, insufficient level of qualifications, etc.

The priority directions for supporting employment in rural areas in the conditions of digital transformations and post-war recovery are outlined, which are as follows: support for the development of infrastructure facilities and new types of activities in the countryside; creation of conditions for continuous training and development of the village's human potential on the basis of revealing the intellectual, creative and entrepreneurial abilities of the villagers; formation of the investment attractiveness of villages through investing funds in priority types of economic activity that correspond to the educational and qualification level

of the rural population; creation of new jobs in new alternative sectors of the rural economy; creation of an accessible system for the formation of digital competences and professional training (in the digital sphere) for the inhabitants of rural areas, while simultaneously spreading the work of business incubators (in the digital sphere) to rural territorial communities and the population of rural areas.

Key words: *public employment policy, population employment, future professions, digital professions, digital skills.*

In cites: Babaieva, I. O. (2023). Change of Public Policy Emphasis of Ensuring Employment in Rural Areas of Ukraine under the Conditions of Digital Transformation and Post-War Recovery. *Theory and Practice of Public Administration*, 2 (75), 132–154. <http://doi.org/10.26565/1727-6667-2023-2-08> [in Ukrainian].

REFERENCES.

1. Biliavska, Yu., & Varava, V. (2022). The specialist of the epoch of innovations: scenarios of labor market development. *Foreign-trade: economics, finance, law*, 122 (3), 35–50. DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022\(122\)03](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2022(122)03) [in Ukrainian].
2. Bokov, O. S. (2021). Formation and implementation of state employment policy in the conditions of globalization. Extended abstract of doctor's thesis. Zaporizhzhia: CPU [in Ukrainian].
3. Bialkowska, O. A., Fedus, D. H., & Boiko, O. S. (2022). The implementation of world experience in the policy of rural areas' restoration, development in Ukraine and enterprises in the countryside. *Podilian Bulletin: agriculture, engineering, economics*, 2 (37), 58-64. DOI: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2022-2-9> [in Ukrainian].
4. Voityk, O. Ye., & Mazii, N. H. (2022). Labor market amid the crisis and ways to improve its governmental regulation. *Democratic governance*, 2 (30), 144-157. DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2022.02.144> [in Ukrainian].
5. Hohol, T. V. (2020). Mechanisms of state regulation of the development of rural areas of Ukraine. Doctor's thesis. Kyiv: ITPSESU [in Ukrainian].
6. Holovko, L. V. (2017). Rural settlements of Ukraine: transformational changes in spatial characteristics. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1 (29), 93-108.
7. Zarichuk, O. Ye. (2019). Improvement of the conceptual apparatus of non-urban areas. *Efektivna ekonomika*, 9. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.9.151 [in Ukrainian].
8. Kolot, A. M., Herasymenko, O. O., & Shevchenko, A. S. (2023). New challenges for the theory and practice of human capital in the conditions of the formation of «Industry 4.0»: a competence approach. *Economy and society*, 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-8> [in Ukrainian].
9. Korinets, R. (2023). Rural development. A guide for specialists in agrarian and rural development of territorial communities. Kyiv [in Ukrainian].
10. Kraievska, H. O. (2015). Employment in rural settlements of Ukraine: problems and ways to solve them. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3, 209-219. DOI: 10.15407/dse2015.03.015 [in Ukrainian].
11. Kudlai, V. H. (2020). Rural settlement network of Ukraine: challenges, trends, promising vectors of development. *Administratyvno-terytorialni ekonomichno-prostorovi kordony rehioniv: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 381-385). Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
12. Kuchmiiova, T. S., Moroz, T. O., & Sheshunova, A. V. (2023). Use of artificial intelligence in agriculture. *Modern Economics*, 39, 69-74. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V39\(2023\)-10](https://doi.org/10.31521/modecon.V39(2023)-10) [in Ukrainian].

13. Lisnichenko, M. O., Plynokos, D. D., & Halan, O. Ye. (2023). Problems of transformation of social and labor relations of employment in the languages of digitalization of the economy. *Economy and society*, 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-52> [in Ukrainian].
14. Lunova, T. S. (2023). Directions of activation of the employment of the population of Ukraine in the conditions of the military economy. *Economic scope*, 183, 74-78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/183-12> [in Ukrainian].
15. Mytrofanova, A. S. (2023). Labor resources as a factor of the post-war recovery of the economy of Ukraine in the conditions of post-industrialization. *Scientific innovations and advanced technologies*, 5 (19), 111-122. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5\(19\)-111-122](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-5(19)-111-122) [in Ukrainian].
16. Mozghova, H. V., Yevtushenko, V. A., & Mozghova, A. D. (2020). Formation of soft skills of a specialist in the field of marketing based on a competence approach. *Economy and society*, 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-40> [in Ukrainian].
17. Nahirna, V. P., & Rudenko, L. H. (2016). Rural areas of Ukraine in the context of transformational processes in the agrarian sphere. *Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal*, 2, 39-47. DOI: 10.15407/ugz2016.02.039 [in Ukrainian].
18. The Office of Reforms of the Cabinet of Ministers of Ukraine took part in the panel discussion «Green jobs and investment potential for the development of renewable energy in Ukraine» (2023). URL: <https://rdo.in.ua/news/ofis-reform-kabinetu-ministriv-ukrayiny-vzyav-uchast-u-panelniy-dyskusiyyi-zeleni-robochi-miscya> [in Ukrainian] (accessed 18 September 2023).
19. Pyshchulina, O. (2020). Digital economy: trends, risks and social determinants. *Razumkov Center*. «Zapovit» publishing house. Kyiv [in Ukrainian].
20. Kuibida, V. S., Bilynska, M. M., & Petroie, O. M. (2018). Public administration: terminal words. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
21. The labor market in the conditions of war: main trends and directions of stabilization. Analytical note. Razumkov Center. Kyiv [in Ukrainian].
22. Riabokon, V. P. (2020). Decentralization is a way to develop rural areas in Ukraine. *Ekonomika APC*, 1, 6-17. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202001006> [in Ukrainian].
23. Sydorenko, N. (2022). Modern trends in the development of public administration. *Aspects of public administration*, 10 (3), 59-63. DOI: <https://doi.org/10.15421/152220> [in Ukrainian].
24. Sikora, O. (2014). Preservation and development of the human potential of the village. *Ahrarna ekonomika*, 7 (1-2), 73-80 [in Ukrainian].
25. Lupenko, Yu.O., Malik, M.I. & Bulavka, O.H. (2020). Strategic directions of sustainable development of rural areas until 2030. Kyiv : NNTs IAE [in Ukrainian].
26. Umanets, T. V., & Shatalova, L. S. (2022). Transformation of living labor under the influence of digitalization of the economy. *Business Inform*, 10, 41-52. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-10-41-52> [in Ukrainian].
27. Shtunder, I. O. (2022). Modern factors of changes in the employment system of Ukraine. *Economy and society*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-45> [in Ukrainian].
28. Alina Barash & Iryna Petrova (2022). Analysis of the impact of digitalization on demand and supply on the Ukrainian labor market. *Social and labour relations: theory and practice*, 12 (1), 26-40. DOI: 10.21511/slrrp.12(1).2022.03 [in Ukrainian].
29. Future of Jobs Report 2023. World Economic Forum. Retrieved from: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2023.pdf (accessed 18 September 2023) [in English].
30. Preparing young people for the careers of the future. British Council Worldwide. Retrieved from: <https://www.britishcouncil.org/education/skills-employability/tool-resources/>

vocational-education-exchange/career-guidance/preparing-young-people-careers-future (accessed 18 September 2023) [in Ukrainian].

31. Patyka, N., Sokolova, A., Movchaniuk, A., Sysoieva, I., & Khirivskyi, R. (2023). Ukraine's rural areas in the conditions of decentralization and local self-government reform: challenges and prospects. *Agricultural and Resource Economics*, 9 (3), 266-295. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2023.09.03.12> [in Ukrainian].

32. Patyka, N., & Pasichnyk, Yu. (2023). Assessment of risks and prospects of employment and income of the rural population of Ukraine. *Ekonomika APK*. 30 (3), 37-47. DOI: [10.32317/2221-1055.202303037](https://doi.org/10.32317/2221-1055.202303037) [in Ukrainian].

33. Babaiev, V., & Babaieva, I. (2023). Public Employment Policy in Conditions of Uncertainty and Digital Changes. *SSP Modern Economics, State and Public Administration*, 2 (1), 1-10. DOI: <https://doi.org/10.53933/mespa.v2i1.95> [in Ukrainian].

The article was received by the editors 18.09.2023

The article is recommended for printing 20.11.2023